

> Retouradres postbus 20952 2500 EZ Den Haag

Rijksgebouwendienst
Atelier Rijksbouwmeester

Oranjevuitensingel 90
postbus 20952
2500 EZ Den Haag
Interne postcode 420
www.vrom.nl

Kenmerk
2009.065531

Datum 22 december 2009
Betreft Advies Europese Aanbestedingen Architectendiensten

Geachte minister Cramer,

Met deze brief bied ik u mijn advies aan over Europese Aanbestedingen van architectendiensten, conform de eerdere toezegging die tijdens het AO van 8 oktober 2008 over de architectuurnota *Een cultuur van ontwerpen* aan de Tweede Kamer is gedaan (Kamerstukken II 2008-2009, 31535, nr. 3).

Deze brief is ook verstuurd aan uw collega's die bij dit onderwerp betrokken zijn: de ministers Van der Hoeven en Plasterk. Voorts is een afschrift van deze brief verstuurd aan minister Van der Laan.

Mijn aanbevelingen hebben betrekking op een of meer ministeries en zijn in het kort de volgende:

1. Continueren van het Steunpunt Architectuuroopdrachten en Ontwerp-wedstrijden als centraal landelijk informatie- en adviesloket voor het aanbesteden van architectendiensten.

Ik adviseer u de Regiegroep Europees Aanbesteden Architectendiensten (VNG, BNA, NEPROM, PIANOo, EZ, Rijksbouwmeester) te verzoeken om in overleg met Architectuur Lokaal - waar het Steunpunt is ondergebracht - met een uitwerkingsvoorstel te komen (VROM, OCW, EZ).

2. Ontwikkeling van best practices in de sfeer van de Aanbestedingswet.

Het betreft hier kwesties als hoe om te gaan met de wens om opdrachten aan jonge architecten en kleine bureaus te verstrekken, inschakelen van de oorspronkelijke architect e.d. Ik verzoek u in te stemmen met het voorstel dat ik als Rijksbouwmeester het initiatief neem om in overleg met PIANOo en EZ tot een nadere uitwerking hiervan te komen.

3. Continuering van de Regiegroep Europees Aanbesteden Architectendiensten, het gremium onder voorzitterschap van de Rijksbouwmeester, bestaande uit de VNG, BNA, NEPROM, PIANOo en EZ, alsook Architectuur Lokaal.

De Regiegroep draagt zorg voor een adequate uitvoering, periodieke actualisering en uitbreiding van de nieuwe digitale handleiding voor de aanbesteding van architectendiensten, **KOMPAS light**. Tevens functioneert de Regiegroep als platform voor de Rijksbouwmeester voor overleg over procedures en beleid betreffende Europese aanbestedingen van architectendiensten in bredere zin.

Datum
22 december 2009

Kenmerk
2009.065531

Toelichting

Opdracht aan Rijksbouwmeester

In het AO op 8 oktober 2008 over *Een cultuur van ontwerpen*, de vijfde architectuurnota, stelden verschillende kamerleden terechte zorg en ergernis over de problemen rond de Europese aanbesteding van architectendiensten aan de orde. Zij drongen aan op oplossingen, mede naar aanleiding van de signalen van de BNA. Veel aanbestedingsprocedures van publieke opdrachten gingen niet goed en vaak werden disproportionele eisen gesteld. De kamer werd nogmaals toegezegd na te komen wat hierover in de nota stond: de Rijksbouwmeester kreeg de opdracht om, in samenwerking met alle partijen die te maken hebben met de aanbesteding van architectendiensten, effectieve oplossingen aan te dragen waaronder een nieuwe leidraad.

Gespreksrondes en onderzoek door OTB

In de periode die volgde, is hard gewerkt om meer inzicht te verwerven in de aanbestedingspraktijk van architectendiensten. Met architectenbureaus, bouwmanagement- en adviesbureaus, gemeenten en corporaties, stadsarchitecten, voormalige rijksbouwmeesters en de Vlaamse bouwmeester zijn intensieve gesprekken gevoerd. OTB Onderzoeksinstituut van de TU Delft heeft op mijn verzoek een inventarisatie gemaakt. De cijfers in dat onderzoek bevestigen de negatieve signalen uit de praktijk. Kort gezegd: door eisen die niet in verhouding staan tot de opgave vallen met name jonge en kleine bureaus buiten de boot van overheidsopdrachten.

1^e EU Aanbestedingsdag (december 2008)

Op mijn verzoek heeft Architectuur Lokaal samen met BNA, NEPROM en VNG een landelijke bijeenkomst over de problematiek bij (Europese) aanbestedingen voor architectuur en projectontwikkeling georganiseerd. Op de druk bezochte EU Aanbestedingsdag in december 2008 in Amersfoort waren alle betrokken partijen aanwezig. Afgesproken werd om gezamenlijk verdere actie te ondernemen ter verbetering van de problemen die zich in de praktijk voordoen. Ter plekke is de Regiegroep Europees Aanbesteden ingesteld, bestaande uit de VNG, BNA, NEPROM, PIANOo, EZ en Architectuur Lokaal, onder mijn voorzitterschap.

Steunpunt Architectenopdrachten & Ontwerpwedstrijden

Ondertussen bleven links en rechts procedures flink misgaan. Dit bleek onder andere uit de gegevens van het in 1997 opgerichte Steunpunt Architectenopdrachten & Ontwerpwedstrijden dat sinds 2008 gegevens verzamelt van alle aanbestedingsprocedures voor architectuuropdrachten.

Daarom vroeg ik prof. ir. Jan Brouwer mij te helpen die 'uitslaande branden' te blussen. Tegelijkertijd heb ik hem gevraagd te adviseren over verbetering van het beleid en de procedures rond de Europese aanbestedingen om deze in een bredere context van mogelijke maatregelen te beschouwen.

KOMPAS light

Onder verantwoordelijkheid van de Regiegroep zijn verschillende acties in gang gezet. Zo is in nauwe samenwerking met Architectuur Lokaal - waar het Steunpunt Architectuuropdrachten & Ontwerpwedstrijden is ondergebracht - ingezet op vereenvoudiging van de procedures in de vorm van een op te stellen digitale leidraad. Een handleiding die als nieuwe standaard kan fungeren voor het beter opzetten van architectenselecties. Dit heeft geleid tot het **KOMPAS light**, een digitale handleiding voor het opstellen van de aanbestedingsleidraad voor architectendiensten. Deze is eenvoudig te lezen en te gebruiken, vandaar de term 'light'. Het streven is dat deze nieuwe handleiding door zoveel mogelijk betrokken partijen erkend en gebruikt gaat worden.

Datum

22 december 2009

Kenmerk

2009.065531

2^e EU Aanbestedingendag (december 2009)

Op 3 december 2009 heeft wederom een landelijke bijeenkomst plaatsgevonden over Europese aanbestedingen. Daar is **KOMPAS light** gepresenteerd en de leden van de Regiegroep - VNG, BNA, NEPROM en PIANOo - hebben ter plekke de intentie uitgesproken hiermee te zullen gaan werken¹. Een belangrijk signaal van rijkswege is dat de Rijksgebouwendienst deze handleiding gaat gebruiken. Ook andere dan bovengenoemde partijen hebben aangegeven met de nieuwe handleiding te willen gaan werken (onder meer Bouwend Nederland, Aedes, NEVI, NVTL, BNSP).

Advies prof. ir. Jan Brouwer

Het verzoek dat ik aan prof. ir. Jan Brouwer heb gedaan, zoals hiervoor aangegeven, heeft geleid tot de bijgevoegde publicatie *Europa en de architecten; stand van zaken in de discussie over Europese aanbestedingen van architectendiensten*. Hierin heeft hij knelpunten en mogelijke oplossingen in kaart gebracht. Een belangrijk onderdeel van de publicatie vormt zijn advies aan mij. Dit bevat concrete voorstellen voor verbetering van het beleid en de procedures met betrekking tot Europese aanbestedingen.

Op de voornoemde bijeenkomst van 3 december 2009 is deze publicatie aangeboden aan de VNG, aangezien gemeenten een cruciale rol vervullen bij publieke opdrachten. Met de aanwezigen is gediscussieerd over de voorstellen in de publicatie.

Conclusies

Goed een jaar verder hebben we, zoals destijds afgesproken, een stevige bodem gelegd voor een verbeterde aanpak. Aldus is met het veld in het afgelopen jaar een grote, gezamenlijke stap vooruit gezet; een prestatie van formaat. Een stap die gebaseerd is op de uitdrukkelijke wens van alle betrokken partijen om de aanbestedingspraktijk van overheidsopdrachten met elkaar te verbeteren. Niettemin is er nog veel werk te verrichten.

De afgelopen maanden is gebleken uit analyses van het Steunpunt, dat nog regelmatig disproportionele eisen worden gesteld en aanbestedingsprocedures misgaan. Daarom is een breed gebruik van **KOMPAS light** door alle betrokkenen

¹ Onderschrijven van **KOMPAS light** houdt in deze digitale handleiding te erkennen voor gebruik door de eigen organisatie/achterban; eigen leidraad/leidraden niet meer operationeel te laten zijn; publiciteit te geven aan **KOMPAS light**; en de mogelijkheid te scheppen tot doorklikken via de eigen website/hyperlinken. Dit heeft op 3 december plaatsgevonden door een gezamenlijke handeling.

zeer wenselijk. Het draagvlak hiervoor zal de komende periode versterkt en verbreed moeten worden. Voorts is uitbreiding ervan nodig voor prijsvragen, ontwikkelcompetities en geïntegreerde contracten. Door aanbestedingsprocedures te blijven monitoren kan een vinger aan de pols worden gehouden. Van groot belang voor de uitvoering van een en ander is dat het rijk nadere initiatieven op dit vlak ondersteunt en verantwoordelijkheid wil nemen voor de nodige inbedding en faciliteiten.

Datum
22 december 2009

Kenmerk
2009.065531

Aanbevelingen

Op basis van deze conclusies en uitgaande van het advies van Jan Brouwer en gehoord de reacties van de Regiegroep en van 'het aanwezige veld' tijdens de 2^e EU Aanbestedingendag hierop kom ik tot de volgende aanbevelingen aan u:

1. Continueren van het Steunpunt Architectuuroopdrachten en Ontwerp-wedstrijden als centraal landelijk informatie- en adviesloket voor het aanbesteden van architectendiensten.

Het Steunpunt Architectuuroopdrachten & Ontwerpwedstrijden is ruim een decennium bezig met de bestudering van de problematiek van prijsvragen en aanbestedingen. Vooral het afgelopen jaar is veel expertise verkregen aangaande de problemen bij de toepassing van de Europese aanbestedingsregels. Het is raadzaam om dit steunpunt te blijven inschakelen bij de opstelling van aanbestedingsleidraden en te gebruiken als adviesloket voor opdrachtgevers. Architectuur Lokaal ontvangt in het kader van het interdepartementale architectuurbeleid (*Een cultuur van ontwerpen*) subsidie van VROM en OCW voor onder andere de werkzaamheden van het Steunpunt. Met een betere toerusting kan dit Steunpunt zijn functie als landelijk kenniscentrum voor aanbestedingsprocedures van architectendiensten op adequate wijze uitoefenen. Ik adviseer u de Regiegroep Europees Aanbesteden te verzoeken om in overleg met Architectuur Lokaal - waar het Steunpunt is ondergebracht - met een uitwerkingsvoorstel te komen, met inbegrip van een raming van de kosten daarvoor. Daarin zal ook aandacht moeten worden besteed aan de vraag hoe de samenwerking met PIANOo vorm zal krijgen. Die opdracht hiervoor zal mede in goede afstemming met het ministerie van OCW en PIANOo dienen te gebeuren.

Aandachtspunten/functies voor het Steunpunt zijn:

- Centraal verstrekken van actuele en uniforme informatie;
- Monitoring van aanbestedingsprocedures voor een helder en actueel overzicht, waaruit relevante tendensen en signalen zijn af te leiden;
- Communicatie met opdrachtgevers in het voortraject om zodoende mogelijke problemen voor zijn;
- Zorgdragen voor een lichte vorm van klachtenafhandeling teneinde juridische procedures te voorkomen en zonodig mediation;
- Periodieke actualisering en uitbreiding van **KOMPAS light**; verdere ontwikkeling van goede standaarden voor aanbestedingsleidraden, mede door digitalisering en innovatieve technieken.

2. Ontwikkel best practices in de werkingsfeer van de Aanbestedingswet.

Architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur leveren een belangrijke bijdrage aan de ruimtelijke inrichting van Nederland en het Nederlandse cultuurlandschap. Zij zijn onderdeel van onze cultuur. In bepaalde gevallen kan de selectie van een ontwerper of ontwerp bureau om een meer specifieke benadering

vragen. Bijvoorbeeld bij de renovatie of herbestemming van belangwekkende gebouwen waarbij de opdrachtgever de oorspronkelijke architect wil inschakelen, zodat vanuit dat oorspronkelijke 'auteurschap' kan worden voortgebouwd. Daarom is een gerichte uitleg over de toepassingsmogelijkheden van de aanbestedingsregels op deze terreinen wenselijk.

Binnen de huidige praktijk van Europees aanbesteden wordt veelal voor zekerheid gekozen. Voor jonge en/of startende bureaus leidt dit vaak tot een minimalisering van de kansen op een opdracht. Dit komt de veelgeroemde pluriformiteit van de Nederlandse architectuur, alsook de toekomst van het architectuurklimaat, niet ten goede. Met de beoogde uitleg over de toepassing van de aanbestedingsregels zou ook ingespeeld kunnen worden op de wens om jonge architecten meer kansen te geven om zich te ontplooien. Dit is interessant wanneer een opdrachtgever een ruimere keuze wenst bij een architectenselectie (dus niet alleen ten aanzien van jonge architecten). Het bieden van voldoende kansen aan jonge bureaus is bovendien van belang voor de vakontwikkeling en innovatie, en draagt bij aan de kwaliteit de gebouwde omgeving op een zo breed mogelijke manier. In dit licht is het voorts zinvol om te onderzoeken of het principe van de zogenaamde 'Open Oproep', zoals in Vlaanderen wordt gebruikt ook in Nederland kan worden toegepast².

Ik beveel u aan om de ontwikkeling van best practices in de sfeer van de Aanbestedingswet te stimuleren. Een eerste verkennend gesprek heeft hierover al met het ministerie van EZ plaatsgevonden. In samenwerking met dit ministerie en met PIANOo zal hieraan nadere invulling kunnen worden gegeven.

3. Continuering van de Regiegroep Europees Aanbesteden Architectendiensten, het gremium onder voorzitterschap van de Rijksbouwmeester, bestaande uit de VNG, BNA, NEPROM, PIANOo en EZ, alsook Architectuur Lokaal.

De Regiegroep kan onder voorzitterschap van de Rijksbouwmeester een stimulerende rol blijven vervullen om het draagvlak voor **KOMPAS light** te verbreden en regie te voeren op periodieke actualisering en verdere ontwikkeling en uitbreiding ervan voor prijsvragen, ontwikkelcompetities en geïntegreerde contracten.

Een eerste begin is gemaakt met de eerste en de tweede Europese Aanbestedingsdagen en de erkenning van **KOMPAS light** door eerdergenoemde partijen. Maar het blijft nodig deze nieuwe digitale handleiding breed en goed bekendheid te geven en periodiek te actualiseren. De toepassing van **KOMPAS light** inclusief de aanbevelingen is een van de belangrijkste stappen om te komen tot het opstellen van voor alle partijen aanvaardbare en werkbare voorwaarden. Het verdient dan ook aanbeveling deze nieuwe digitale handleiding zo veel en zo goed mogelijk onder de aandacht te brengen van alle betrokken partijen. Hoewel de Europese aanbesteding van publieke opdrachten vooral een zaak is van lagere overheden en publieke opdrachtgevers, ligt er wel een taak voor het rijk

Datum
22 december 2009

Kenmerk
2009.065531

² De Open Oproep is een instrument voor de selectie van architecten en het gunnen van opdrachten. De beslissing om opdrachten te gunnen via specifieke toewijzingsprocedures wordt genomen na overleg tussen de Vlaams Bouwmeester en de opdrachtgever. De Vlaams Bouwmeester richt jaarlijks een oproep voor het indienen van bouwopdrachten aan alle potentiële opdrachtgevers binnen het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse openbare instellingen. Alle ingediende opdrachten worden gebundeld en in een lijst die nationaal en Europees wordt gepubliceerd.

om hiervoor in bredere zin optimale voorwaarden te scheppen. De Regiegroep kan betreffende beleid en procedures rond de Europese aanbesteding van architectendiensten een stimulerende, ondersteunende én verbindende rol blijven spelen. Ik beveel u daarom aan uw steun te geven aan de voortzetting van de Regiegroep.

Datum
22 december 2009

Kenmerk
2009.065531

Tot slot sluit ik mij graag aan bij de oproep van prof. ir. Brouwer "om bij iedere aanbesteding, zo ook de Europese, goede krachtige ambities te formuleren en op grond daarvan de meest passende procedure in te richten. Europees aanbesteden is geen doel op zich maar een middel om gebouwen te realiseren die recht doen aan de culturele ambities van een opdrachtgever en zodoende een positieve bijdrage leveren aan een Mooi Nederland."

Bij de totstandkoming van dit advies is ambtelijk overleg gevoerd met de ministeries van EZ, OCW en met de Rijksgebouwendienst.

Als bijlage is bijgevoegd:

Publicatie Jan Brouwer: Europa en de architecten; stand van zaken in de discussie over Europese aanbestedingen van architectendiensten.

Met vriendelijke groeten,

Ir. Liesbeth van der Pol
Rijksbouwmeester